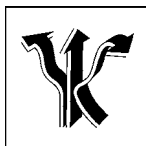

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

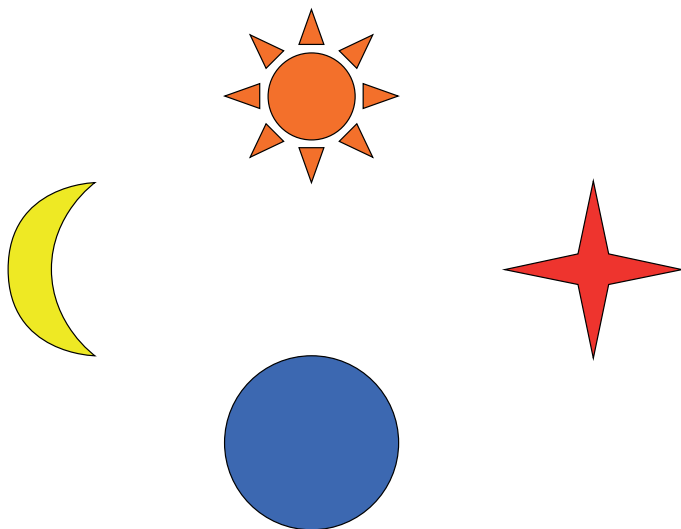
Українсько-Азербайджанський Інститут соціальних наук
і самоврядування ім. Г. А. Алієва

МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНОЗНАВСТВА

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
на базі кафедри українознавства*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2012

Редакційна колегія:

Бідзюра І. П. — директор УАІСНС, д-р політ. наук, проф.;
Шилов Ю. О. — зав. каф. українознавства, академік МКА, канд. іст. наук, проф.;
Соколовська К. М. — заст. зав. каф. українознавства, канд. іст. наук, доц., проф. МКА

Затверджено до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 25.06.12)

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Актуальні проблеми українознавства: [звед. зб. матер. наук.-практ. Д-87 конф.]. — К.: МАУП, 2012. — 286 с.

Розкриваються історичні, теоретичні та методологічні аспекти українознавчої дисципліни не тільки як складової духовності українства, а й як феноменального явища світової цивілізації.

Проаналізовано роль і місце науки українознавства у розбудові демократичного суспільства суверенної європейської держави України.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

ББК 87я73

ЗМІСТ

І. П. Бідзюра Вступне слово	6	І. Алмаші Україна в трансрегіональному вимірі політики ЄС	76
Ю. О. Шилов Актуальні проблеми українознавства	8	Г. А. Гайдукевич Новая генерация украинцев и государственное двуязычие в Украине.....	82
В. Ф. Баранівський Українознавство як чинник розвитку політичної культури	19	О. М. Міхатуліна Порівняльне правознавство як засіб зближення трудового законодавства України із законодавством Європейського Співтовариства	92
Микола Дорошко Проблема соборності українських земель: історична ретроспектива і сучасний стан	23	Б. В. Бернадський “Українське питання” у роки Першої Світової війни (крізь призму політичної поліції)	96
А. П. Самодрин Від регіональної політики до регіонального самоврядування: кременчуцький регіон	32	Нгуен Куинь Май Энергетические региональные структуры безопасности Евразии.....	111
П. В. Пиріг До питання про становище українського козацтва в другій половині XVII ст.	43	І. М. Прядко Стан кустарно-ремісничої промисловості в Україні в період НЕПУ (у 20-х роках XX ст.).....	118
Л. Литвин Пошук національної самоідентичності українців (на прикладі віршів т. зв. поемічного комплексу 80–90-х років XVI ст.)	47	О. В. Безручко Українізація та інтернаціоналізація кіноосвіти у 20–30-х роках XX ст.	124
В. П. Руденко, І. Л. Винар Прадавні клейноди — сучасні символи Білої Церкви.....	53	Артем Панакін Ставлення української влади до польських військових формувань в Україні у 1917–1918 рр.....	133
К. М. Соколовська Формування української еліти засобами українознавчих дисциплін	60	Н. А. Дорошенко Історія виникнення спільних підприємств як фактора економічного зростання країни	138
В. В. Утвенко Виховання національної свідомості та гідності українців на засадах історичного досвіду	64	В. А. Гудов Сприйняття аварії на ЧАЕС світовою спільнотою та майбутнє атомної енергетики	142
І. О. Проценко Трансформація української освітньої ментальності	67		
Є. С. Костюк Діяльність Українського Червоного Хреста у 20–30-х роках XX ст.: соціальний аспект.....	70		

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ ДО ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ В УКРАЇНІ У 1917–1918 рр.

Актуальні проблеми українознавства, с. 133–137

У 1917–1918 рр. на території Української Народної Республіки та Української Держави перебували польські національні частини, що відіграли помітну роль в українсько-польських відносинах. Польські військові формування почали створюватися із самого початку Першої світової війни 1914–1918 рр., спочатку в Царстві Польському (Пулавах та Любліні), потім у Білорусі та Росії (Бобруйськ, Смоленськ). На початку 1917 р. військові частини, об'єднані в Польську стрілецьку бригаду, було вирішено перенести до Київського військового округу. Спочатку в Києві (пізніше у Полтаві та Балаклії) командування планувало створити запасний стрілецький полк та запасний уланський дивізіон для частин бригади, що перебували на Західному фронті, однак командувач Південно-Західного фронту генерал О. Брусилов попросив Верховного головнокомандувача перемістити до Київського округу всю бригаду [17, 4, 8, 45, 55–56]. Протягом лютого 1917 р. Польська бригада мала бути розгорнена до дивізії.

Частини Польської стрілецької дивізії розміщувалися наступним чином: штаб, інтендантська й окрема саперна роти — у Києві, 1-й стрілець-

кий полк — у Грушках під Києвом, 2-й полк та дивізійний шпиталь — у Борисполі, 3-й полк — у Полтаві, 4-й полк — у Березані, запасний полк — у Белгороді, уланський дивізіон — у Чугуєві [8, 53–55; 17, 76–78; 18, 2]. У цей час дивізія налічувала 6791 особу [19, 1, 46]. У такому стані Польську стрілецьку дивізію застала Лютнева революція у Петрограді.

Лютнева революція 1917 р. призвела до поживавлення національних та автономічних рухів в усіх кутках колишньої Російської імперії. В Україні одразу після революції, у березні 1917 р., формується національний орган влади — Українська Центральна Рада (УЦР). Активізувалося і польське національне життя в Україні: через збільшення польського населення українських міст унаслідок масової евакуації з окупованої Німеччиною Польщі та демократизацію в Україні поживавляють свою діяльність і з'являються нові польські молодіжні, громадські та політичні організації; польські політики беруть участь в Українському конгресі, входять до УЦР [10]. В Україні також діяли польські військові організації: Польська військова ліга дієвої боротьби та Товариство військового знання у Києві, а також

численні Об'єднання військових поляків при частинах, з'єднаннях, арміях, штабі Південно-Західного фронту, у Київському та Одеському військових округах і в гарнізонах України. Чималий вплив на ці організації справляє польська націонал-демократія, яка прагне відбудувати незалежну Польщу та створити польську армію, яка повинна вибороти цю незалежність.

Однак ставлення українського населення та політиків до виявів польської військової сили було недвозначно негативне. Протягом XIV–XVIII ст. у складі Речі Посполитої перебували терени Правобережної України, а з початком Першої світової війни польські політики, що прагнули відродити Річ Посполиту в так званих історичних кордонах, звертають на них увагу. Російська колонізація українських земель на 1914 р. так і не змогла витіснити польську, і польській шляхті належала майже половина всієї землі у Правобережній Україні, в тому числі 80 % великої власності [1, 305]. Нерівні умови соціально-економічного розвитку поляків та українців та багате на збройні конфлікти минуле спричинили те, що українсько-польські стосунки були повні взаємних підозр у нещирості та існували на грані відкритої ворожнечі і конфліктів.

Тому українська влада всіляко намагається позбутися польських військових формувань. Д. Дорошенко та М. Міхновський як члени Українського національного конгресу, що проходив у квітні 1917 р., навіть звернулися до військового міністра Тимчасового уряду О. Гучкова, який

перебував тоді у Києві, з вимогою вивести з українських земель польські частини [13, 50]. Однак у цей час українцям бракувало сил і влади для досягнення цієї мети. У грудні 1917 р., коли було ліквідовано Тимчасовий уряд та проголошено Українську Народну Республіку (УНР), українська влада більш рішуче виступає проти польських військових формувань, які до того ж ще і збільшуються. Після участі Польської стрілецької дивізії у червневих боях 1917 р. її переміщено до запілля Західного фронту, в Білорусію, де на її основі було утворено 1-й Польський корпус. З листопада – грудня 1917 р. триває створення 2-го та 3-го Польських корпусів на Румунському та Південно-Західному фронтах (об'єднаних 3 грудня за наказом Генерального секретаріату УНР в Український фронт). Щоб поповнити частини цих корпусів по всій території України утворено польські етапно-концентраційні пункти для збору військових поляків. Українська влада перешкоджала утворенню польських частин: наприкінці грудня 1917 р. губернським комендантом роззброєно польський ескадрон у Вінниці, 5 січня 1918 р. українці намагалися роззброїти польський ескадрон у Житомирі, тоді ж на вимогу влади розформовано польський загін у 600 осіб, що розміщувався у Святошині під Києвом, а польський концентраційний пункт в Києві закрито [9, 31; 12, 163; 21, 4].

Для порозуміння поляків з українською владою, при Міністерстві польських справ УНР було утворено військовий відділ на чолі з підкапітаном С. Грабянським. Відділ займався

справами поляків військових російської армії на території УНР, надавав інформацію про їхнє актуальне становище, діставав дозволи від українського уряду на перевезення військових частин до місць концентрації польських військ тощо. Однак 4 січня 1918 р. внаслідок закриття у Києві концентраційного пункту С. Грабянський вийшов зі складу Генерального секретаріату, а в лютому, після залишення Києва українськими військами, припинила свою діяльність і військова комісія [10, 79; 12, 138–139; 16, арк. 11, 31].

Під час більшовицького наступу на Київ у січні – лютому 1918 р. українська влада, однак, переглянула своє ставлення до польських військових формувань. Оскільки сили захисників столиці були недостатніми, військове міністерство УНР, очолене О. Немоловським, звернулося до поляків із проханням допомогти і дало дозвіл на повторне формування польського загону в Святошині. Однак поляки відмовилися зайняти будь-яку сторону в українсько-більшовицькому конфлікті, подібно до чесько-словацьких військ; лише невеликий загін польських добровольців (близько 50 осіб) узяв участь у збройній допомозі українцям [6, 30; 9, 42; 11, 85].

Після повернення української влади до Києва у березні 1918 р. польські військові формування на території УНР почали сприйматися нею однозначно вороже. Новий військовий міністр УНР О. Жуковський негативно ставився до рішень попередника щодо дозволу полякам на створення своїх військових частин на українській території. У цей

час відбувся збройний конфлікт між польськими частинами 3-го корпусу та селянами Літинського повіту: після реквізиції поляками селянського майна озброєні селяни напали на польських солдатів, унаслідок чого кілька з них загинуло, і польські війська жорстоко помстилися навколишнім селам. Після цього випадку О. Жуковський вирішив неодмінно і якнайшвидше ліквідувати польські формування в Україні [3, 109]. Однак оскільки власних сил на це в української влади не вистачало, вона звернулася по допомогу до командування збройних сил Німеччини та Австро-Угорщини, що перебували в Україні. Внаслідок переговорів між польським військовим командуванням, з одного боку, та українським урядом і командуванням Обер-Осту – з іншого, 4 квітня 1918 р. було підписано угоду, за якою польські військові формування мали бути передислоковані до північної Чернігівщини (район Речиця–Гомель–Новозибків–Городня) [2, 94–97]. Угода була корисна і полякам, оскільки, як вони сподівалися, у вказаному районі вдасться поєднатися з 1-м Польським корпусом, що стояв у Білорусі, а також українцям, бо, за зізнанням О. Жуковського, давала можливість “в той час, коли вони будуть перевозитись, обеззброїти їх” [3, 109]. Відповідно до цієї угоди українська влада мала забезпечувати польські формування необхідним продовольством і фуражем, однак ця умова не завжди виконувалася, що призвело до нових реквізицій поляками майна у селян. Крім того, навіть санкціонованим урядом реквізиціям селяни рішуче противилися. На додаток

4 квітня було видано наказ до Армії УНР, в якому пояснювалося, що польські військові не мають жодного права самостійно реквізувати будь-яке майно [14, 66]. У результаті 13–18 квітня 1918 р. підрозділи 3-го Польського корпусу знову вступили у кривавий конфлікт з українськими селянами. Міністерство внутрішніх справ УНР 18 квітня 1918 р. повідомило командування корпусу, що в разі повторення самочинних реквізицій “уряд Української республіки не зупиниться перед повною ліквідацією польського війська на Україні” [15, 27 зв.]. 19 квітня військовий міністр УНР О. Жуковський та міністр внутрішніх справ М. Ткаченко внесли на розгляд уряду питання про “повне роззброєння польських легіонів” [4, 44].

Здійснити перевезення всіх польських військових частин з України до вказаного району не вдалося через технічні проблеми і віддаленість осередків розміщення польських формувань (2-й Польський корпус пересувався шляхом Ямпіль–Ольгопіль–Маньківка–Богуслав; частини 3-го Польського корпусу були розкидані в районі Вінниці, Старокосянтинова та Старої Синяви; окремі польські загони перебували в Антонінах, Умані та Одесі). Тому українська влада разом з німецьким командуванням, якого теж не влаштовувала наявність у підпіллі вороже налаштованих польських військ, здійснюють роззброєння польських частин поодиночі. 13 квітня 1918 р. військовий міністр О. Жуковський наказав розформувати всі польські військові частини в Одесі. Однак поляки не послухалися наказу, і на допомогу

українцям прийшли австро-угорські війська, що висунули полякам ультиматум щодо роззброєння, і 20 квітня польський загін в Одесі було розпущено [7, 152; 8, 408–411].

Після перевороту 29 квітня 1918 р., внаслідок якого було проголошено Українську Державу (УД) на чолі з гетьманом П. Скоропадським, українська влада повідомила польське командування, що не погоджується, щоб польські формування, навіть тимчасово, перебували на території УД. Нові переговори 1–2 травня 1918 р., ініційовані польською стороною, були зірвані німцями і не привели до результату [20, 27–28]. Тоді ж на роззброєння 2-го Польського корпусу вирушили німецькі частини. Вони застали корпус неподалік Канева на укріплених позиціях, тому роззброювати поляків довелося силою. Під час бою 11 травня 1918 р., в якому німцям допомагав загін Вільного козацтва, 2-й Польський корпус було ліквідовано [8, 372; 5, 111–113]. Після боїв із селянами у квітні 1917 р. 3-й Польський корпус у повному складі було перевезено до району Вінниці, де фактично інтерновано австро-угорськими частинами. Врешті 10 червня 1918 р. на вимогу австрійців було розпущено це останнє польське військове з’єднання на українській території.

Негативне ставлення української влади до польських військових формувань, що перебували на території УНР та УД, викликане нестачею власних національних формувань та ворожим ставленням до польських частин з боку населення та конфліктами, що виникали в результаті цьо-

го, заважало українсько-польській військовій співпраці та спричинило врешті роззброєння польських військових формувань за допомогою німецьких та австро-угорських військових частин. Такий негативний досвід стосунків у військовій сфері, пізніше, у грудні 1918 р., після утворення незалежної Польщі та відновлення УНР, призвів до того, що ці дві країни стали на шлях військового протистояння.

Література

1. Бовуа Д. Битва за землю в Україні. 1863–1914. Поляки в соціо-етнічних конфліктах. — К.: Критика, 1998. — 336 с.
2. Ів. За-вич. Чужоземні військові формування в українській державі // Іст. календар-альм. “Червоної Калини” на 1939 рік. — Л., 1938. — С. 88–101.
3. Ковальчук М. Відносини української влади з польськими військовими на Правобережжі (1918 р.). Свідчення військового міністра УНР О. Жуківського // Військово-іст. альм. — 2006. — № 1. — С. 108–113.
4. Матвієнко В. Україна і Польща в 1918 році: проблема формування новітніх міждержавних відносин // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. — К., Краків, 2002. — С. 44–48.
5. Папакін А. 2-й Польський корпус в Україні (березень–травень 1918 р.) // Вісн. Київ. славіст. ун-ту. — 2007. — № 32. — С. 106–115. — (Серія: “Історія”).
6. Папакін А. Польські військові корпуси на території України 1917–1918 рр. // Військово-іст. альм. — 2006. — № 1. — С. 25–41.
7. Папакін А. Польські військові частини в Одесі в 1917–1918 рр. // Поляки на Півдні України. — Одеса, Ополе, Ольштин: Гермес, 2006. — С. 149–152.
8. Bagiński H. Wojsko Polskie na Wschodzie. 1914–1920. — Warszawa, 1921. — 598 s.
9. de Henning-Michaelis E. Burza dziejowa. Część III. W zamęcie. Przyczynki do historii formacji polskich w Rosji 1917–1918. — Warszawa: Gebethner i Wolff, 1929. — 190 s.
10. Jabłoński H. Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1917–1918. — Warszawa, 1948. — 165 s.
11. Koźmicki A. Czy było warto? Wspomnienia. — Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2000. — 676 s.
12. Wrzosek M. Polskie korpusy wojskowe w Rosji w latach 1917–1918. — Warszawa: Książka i Wiedza, 1969. — 366 s.
13. Государственный архив Российской Федерации, г. Москва. — Ф. 5881. — Оп. 1. — Д. 584.
14. Державний архів Київської області, м. Київ. — Ф. 1787. — Оп. 1. — Спр. 16.
15. Там само. — Оп. 1. — Спр. 18.
16. Там само. — Оп. 6. — Спр. 11.
17. Российский государственный военно-исторический архив, г. Москва. — Ф. 2067. — Оп. 1. — Д. 3060.
18. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, м. Київ. — Ф. 1076. — Оп. 1. — Спр. 9.
19. Centralne Archiwum Wojskowe, Warszawa, Dział Formacje Wschodnie, sygn. I.122.15.61.
20. Ibid., sygn. I.122.99.29.
21. Ibid., Dział Wojskowe Biuro Historyczne, sygn. I.341.1.443.